

University of Groningen

Het peilen van de diepte

Miedema, S.

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1997

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Miedema, S. (1997). Het peilen van de diepte: de relatie tussen werkloosheid en delinquentie bij jongvolwassen mannen s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Het peilen van de diepte

GESCHRIFTEN VAN DE JURIDISCHE FACULTEIT
DER RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN

In deze serie is verschenen*:

- 1 Maatschappelijke positie en criminaliteit
G.J. Ploeg
- 2 Rijders onder invloed beïnvloed
R.H.L.M. Bovens
- 3 De binnenkooi. Een onderzoek naar de toepassing en toetsing van dwangmaatregelen binnen de terbeschikkingstelling
M.J. Winkels
- 4 Wikken en Wegen. Een onderzoek naar de beslissing tot het wel of niet verlengen van een terbeschikkingstelling
T.R. Drost
- 5 Watjes en ratjes. Een longitudinaal onderzoek naar het verband tussen maatschappelijke kwetsbaarheid en jeugdcriminaliteit
H.B. Ferwerda
- 6 Geschilbeslechers: de advocatuur door een andere bril bekeken
M. Berends
- 7 Voorkeursbeleid op lokaal niveau. Een rechtssociologisch onderzoek naar de sociale werking van maatregelen ter verbetering van de arbeidspositie van vrouwen bij de gemeentelijke overheid
P.A.T. Oden
- 8 Onttrekking aan het verkeer
M.M. Beije
- 9 Ongelijkheid in de straftoemeting. De invloed van de sociale positie van de verdachte op strafrechtelijke beslissingen
G. Kannegieter
- 10 Het peilen van de diepte. De relatie tussen werkloosheid en delinquentie bij jongvolwassen mannen
S. Miedema

* De geschriften 1 t/m 9 zijn uitgegeven bij Wolters Noordhoff B.V. te Groningen.

RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN

Het peilen van de diepte

De relatie tussen werkloosheid en delinquentie
bij jongvolwassen mannen

PROEFSCHRIFT

ter verkrijging van het doctoraat in de
Rechtsgeleerdheid
aan de Rijksuniversiteit Groningen
op gezag van de
Rector Magnificus, dr. F. van der Woude,
in het openbaar te verdedigen op
donderdag 23 januari 1997
des namiddags te 2.45 uur

door

Sybren Miedema
geboren op 10 juni 1947
te Harlingen

Promotor : Prof.dr. M. Herweijer
Co-promotor : Dr. J.A. Nijboer

HET PEILEN VAN DE DIEPTE

De relatie tussen werkloosheid en delinquentie bij jongvolwassen mannen

Siep Miedema

"Goed", hernam heer Bommel. "Je* bent jong en nog dom. Leer dus, dat dit een afschuwelijke wereld is om in te leven, als monster zijnde. Aan de ene zijde loert de wet met traangasbommen om je te onderdrukken — en aan de andere kant probeert de wetenschap om je te vervormen."

"Dit wordt niets", sprak hij* tot zichzelf. "Op deze manier komen we niet verder. Tenslotte gaat het er om de grauwe razer te vinden en een bruikbare burger van hem te maken. En dat schijnt iedereen te vergeten."

* Tom Poes

(Marten Toonder, *Heer Bommel en de Grauwe Razer*, afleveringen 4810 en 4811).

Overige leden promotiecommissie:

Prof.dr. J.L. Pesschar
Prof.mr. F.M. Noordam
Prof.mr. D.H. de Jong
Prof.dr. W.J.M. de Haan

Schilderij binnen-

kant omslag : De Boot, Fokko Rijkens
Uitgever : RuG, Faculteit der Rechtsgeleerdheid
Tekstopmaak : Auck Nijboer-Ruiter
RuG, Faculteit der Rechtsgeleerdheid,
vakgroep Strafrecht en Criminologie

ISBN 90 367 0701 3

Copyright © 1997 RuG, Faculteit der Rechtsgeleerdheid

Voorwoord

Het soort onderzoek waarmee ik me de laatste jaren heb bezig gehouden, wijkt af van het standaard criminologisch onderzoek. De onderzoeken zijn kwalitatief van aard en bedoeld om inzicht te geven in de levenslopen van specifieke groepen jongeren. Hun biografieën, hun leef- en belevingswerelden, de problemen en contradicties die zij ervaren, vormen het vertrekpunt voor verdere analyse. In deze studie gaat het in meer algemene zin om de vraag hoe jongvolwassen mannen hun langdurige werkloosheid beleven. Toegespitst naar de criminologie is de probleemstelling of er een relatie bestaat tussen de ervaren werkloosheid en het plegen van vormen van delinquentie als een mogelijke oplossingsstrategie. Daartoe is een typologie van levensstijlen van werklozen geconstrueerd. Een dergelijke werkwijze kent een aantal consequenties: niet alleen in theoretisch-methodisch opzicht, maar ook wat presentatiewijze betreft. De noodzaak tot explicatie en detaillering maakt dat dit proefschrift nogal omvangrijk is. Wil je als onderzoeker een realistisch beeld geven van de manieren waarop werklozen leven — door ze zelf veelvuldig aan het woord te laten — dan is dat onvermijdelijk. Het gedrukte woord kan in dat opzicht niet wedijveren met het medium film of tv. Wat dat betreft verwijs ik bijvoorbeeld naar de schitterende film van Ken Loach (*Raining Stones*, 1994) waarin de lotgevallen van een Engels gezin, waarvan de vader werkloos is, worden verhaald. Op allerlei manieren proberen de personages te ontsnappen aan hun armoede, zodat de vader zijn dochter een gloednieuwe communiejurk kan kopen. De directheid en oprechtheid van de hoofdrolspelers vond ik ook terug bij de door mij onderzochte respondenten.

Dit onderzoeksverslag is weliswaar een individueel produkt, maar is tegelijkertijd ingebed in een wetenschapstraditie waarin wordt voortgebouwd op resultaten van andere onderzoekers. Ik prijs me gelukkig dat binnen het, toen nog zo geheten, Criminologisch Instituut, een aantal collega-onderzoekers zich bezig hield met kwalitatief onderzoek. Als inspirator en nestor van dit netwerk bedank ik Otto Janssen voor de uitgezette onderzoeksroutes. Hoewel hij geen bemoeienis heeft gehad met dit onderzoek zijn toch meerdere ideeën terug te voeren op zijn onderzoeken en theoretische reflecties. Daarnaast ben ik dank verschuldigd aan verschillende studenten: Willem Hartholt, Harrie Jonkman, Nelleke Eelman en vooral Edgar de Bie. Met hem ben ik het onderzoek naar levensstijlen van werklozen begonnen en is het onderzoek naar vrouwen met een uitkering gezamenlijk afgerond. Daarna heb ik twee rapporten over de werkloosheid van de jongvolwassen mannen gepubliceerd. Ook hier heb ik ondersteuning ontvangen van collega's die als mee-lezer hebben gefunctioneerd. Naast Riekent Jongman, Jaap van

Sinderen, Jan Nijboer en Harrie Timmerman ook nog externe meelezers als: Prof dr J.L. Peschar en dr L. Veendrick. Toen men mij zei: Waarom promoveer je daar niet op, was de eerste reactie: Wat kan ik er nog aan toevoegen? Uiteindelijk ben ik overstag gegaan en heb ik de resultaten van het onderzoek in een theoretisch kader geplaatst. Dr J.A. Nijboer en prof dr M. Herweijer van de vakgroep Bestuursrecht en Bestuurskunde zijn bereid gevonden om op te treden als promotor. Michiel Herweijer en Jan Nijboer, als co-promotor, stonden voor de taak om in de eindfase van het onderzoek te zorgen voor het verduidelijken van de criminologische en theoretische vragen en het leesbaar houden van de tekst. In deze discussies vond ik de inspiratie om door te gaan. Michiel en Jan, bedankt.

Prof dr W.J.M. de Haan, verbonden aan mijn eigen vakgroep strafrecht en criminologie, dank ik voor zijn bereidheid om het manuscript op de valreep te voorzien van kritisch-opbouwende opmerkingen. Ik heb geprobeerd deze nog zoveel mogelijk te verwerken in het definitieve rapport.

Zonder de steun van Auck Ruiten, zowel in haar kritisch doorlezen van de tekst als de definitieve opmaak, zou het geheel een minder leesbare indruk maken. Auck, bedankt. Voor het omslag bedank ik Fokko Rijkens voor de toestemming om zijn schilderij 'de boot' te mogen gebruiken.

Veldonderzoek valt of staat met de bereidwilligheid van respondenten om mee te willen doen. Zij hebben zonder voorbehoud Edgar de Bie en mij inzicht gegeven in de vraag hoe het is te leven als werkloze en uitkeringsgerechtigde. Zonder hun langdurige medewerking was dit rapport niet verschenen. Ditzelfde geldt voor de medewerking van de afdeling sociale zaken van de gemeente Smalingerland; met name de heren Stock, destijds directeur van de afdeling, Piso (groepschef) en Groenewoud (juridisch medewerker algemene zaken).

Tenslotte wil ik nog diegenen bedanken die (af en toe) te lijden hebben gehad van wat zo fraai de 'promotiedruk' wordt genoemd en toch meelevend bleven. Dit geldt niet alleen mijn paranimfen Jacquelin Jongens en Edgar de Bie, maar vooral Anneke Grit, mijn levenspartner.

Groningen, 1996.

Inhoudsopgave

	pag.	
1	INLEIDING EN PROBLEEMSTELLING	17
1.1	Enkele opmerkingen vooraf	17
1.2	Het 'normaalbeeld' in de jeugdcriminologie	18
1.2.1	Excurs: Respectabiliteit	22
1.3	Probleemstelling	25
1.4	Opbouw van het boek	26
DEEL I: ACHTERGRONDEN EN METHODE VAN ONDERZOEK		
2	DE RELATIE WERKLOOSHEID EN CRIMINALITEIT	31
2.1	Inleiding	31
2.2	Werkloosheid en criminaliteit	32
2.3	Excurs: Een beknopt literatuuroverzicht naar de relatie werkloosheid - delinquentie	34
2.3.1	Uitkeringspositie en fraude	37
2.4	Samenvatting	39
HET BELANG VAN LEVENSOPGAVEN IN BIOGRAFIE-ONTWERPEN		
3.1	Inleiding	41
3.2	Excurs: jongeren in de verzorgingsstaat	44
3.3	Levensloop op individueel niveau	47
3.4	Levensopgaven als normatieve verwachtingenstructuur	48
3.5	Werk en werkloosheid	52
3.6	Relaties	53

4	THEORETISCHE UITGANGSPUNTEN	55
4.1	Enkele opmerkingen vooraf	55
4.2	Inleiding	56
4.3	Levenslopen en levensstijlen	58
4.4	Hulptheorieën	61
4.5	Contradicties	70
4.6	Het systeemperspectief	71
4.7	Samenvatting	72
5	METHODOLOGIE EN ANALYSE	75
5.1	Inleiding	75
5.2	De aard van kwalitatief onderzoek	75
5.3	Interpretatie- en reconstructieprocessen	80
5.4	Het onderzoeksverloop	82
5.4.1	De voorbereidingsfase	82
5.4.2	De benaderingsronden	83
5.4.3	Het respondentenbelang	83
5.4.4	Het interviewverloop	84
5.5	De verwerking van de interviews	85
5.6	De analyse	85
5.7	Het analysemodel	86
5.8	Aanzetten voor een typologie	87
5.9	De definitieve typologie van levensstijlen	89
5.9.1	Van een descriptieve naar een meer analytische benadering: het gebruik van ideaal-typen	92
5.10	Discoursanalyse: theoretische noties	92
5.11	Discoursanalyse: de analysemethode	95
5.12	Samenvatting	102
	DEEL II: LEVENSSTIJLEN NADER BEKEKEN	
6	TYPE I: DE LEVENSSTIJL VAN ONGEBONDEN MARGINALE WERKLOZEN	107
6.1	Inleiding	107
6.2	Oriëntatie ouderlijk gezin	107
6.3	Onderwijsoriëntatie	110
6.4	Oriëntatie leeftijdgenoten	110
6.4.1	Vormen van deviantie en delinquentie	112
6.5	Arbeidsmarktoriëntatie	120
6.6	Huwelijksoriëntatie	123
6.7	Klasse-oriëntatie	124

6.8	Conformisme-oriëntatie	125
6.9	Maatschappelijke en culturele oriëntatie	127
6.10	Democratisch-politieke oriëntatie	129
6.11	Toekomstoriëntatie	129
6.12	Materiële zekerheidsoriëntatie en uitkeringsafhankelijkheid	130
7	TYPE II: DE LEVENSSTIJL VAN GEHUWDE MARGINALE WERKLOZEN	133
7.1	Inleiding	133
7.2	Oriëntatie ouderlijk gezin	133
7.3	Onderwijsoriëntatie	135
7.4	Oriëntatie leeftijdgenoten	137
7.4.1	Vormen van deviantie en delinquentie	140
7.5	Arbeidsmarktoriëntatie	142
7.6	Huwelijksoriëntatie	147
7.7	Klasse-oriëntatie	150
7.8	Conformisme-oriëntatie	151
7.9	Maatschappelijke en culturele oriëntatie	153
7.10	Democratisch-politieke oriëntatie	155
7.11	Toekomstoriëntatie	156
7.12	Materiële zekerheidsoriëntatie en uitkeringsafhankelijkheid	157
8	TYPE III: DE LEVENSSTIJL VAN WERKLOZEN UIT HET TRADITIONELE ARBEIDERSMILIEU	161
8.1	Inleiding	161
8.2	Oriëntatie ouderlijk gezin	161
8.3	Onderwijsoriëntatie	163
8.4	Oriëntatie leeftijdgenoten	164
8.4.1	Vormen van deviantie en delinquentie	167
8.5	Arbeidsmarktoriëntatie	171
8.6	Huwelijksoriëntatie	175
8.7	Klasse-oriëntatie	180
8.8	Conformisme-oriëntatie	181
8.9	Maatschappelijke en culturele oriëntatie	182
8.10	Democratisch-politieke oriëntatie	186
8.11	Toekomstoriëntatie	187
8.12	Materiële zekerheidsoriëntatie en uitkeringsafhankelijkheid	189

9	TYPE IV: DE LEVENSSTIJL VAN WERKLOZEN UIT RESPECTABELE ARBEIDERSMILIEUS	193
9.1	Inleiding	193
9.2	Oriëntatie ouderlijk gezin	193
9.3	Onderwijsoriëntatie	195
9.4	Oriëntatie leeftijdgenoten	196
9.4.1	Vormen van deviantie en delinquentie	198
9.5	Arbeidsmarktorientatie	199
9.6	Huwelijksoriëntatie	202
9.7	Klasse-oriëntatie	203
9.8	Conformisme-oriëntatie	205
9.9	Maatschappelijke en culturele oriëntatie	207
9.10	Democratisch-politieke oriëntatie	208
9.11	Toekomstoriëntatie	209
9.12	Materiële zekerheidsoriëntatie en uitkeringsafhankelijkheid	210
10	TYPE V: DE LEVENSSTIJL VAN WERKLOZEN UIT RESPECTABELE MIDDENKLASSEMILIEUS	215
10.1	Inleiding	215
10.2	Oriëntatie ouderlijk gezin	215
10.3	Onderwijsoriëntatie	217
10.4	Oriëntatie leeftijdgenoten	219
10.4.1	Vormen van deviantie en delinquentie	221
10.5	Arbeidsmarktorientatie	222
10.6	Huwelijksoriëntatie	226
10.7	Klasse-oriëntatie	227
10.8	Conformisme-oriëntatie	228
10.9	Maatschappelijke en culturele oriëntatie	230
10.10	Democratisch-politieke oriëntatie	232
10.11	Toekomstoriëntatie	234
10.12	Materiële zekerheidsoriëntatie en uitkeringsafhankelijkheid	236
11	TYPE VI: WERKLOZEN UIT MIDDENKLASSE MILIEUS MET EEN ALTERNATIEVE LEVENSSTIJL	239
11.1	Inleiding	239
11.2	Oriëntatie ouderlijk gezin	239
11.3	Onderwijsoriëntatie	241
11.4	Oriëntatie leeftijdgenoten	243
11.4.1	Vormen van deviantie en delinquentie	246
11.5	Arbeidsmarktorientatie	248
11.6	Huwelijksoriëntatie	250

11.7	Klasse-oriëntatie	252
11.8	Conformisme-oriëntatie	254
11.9	Maatschappelijke en culturele oriëntatie	257
11.10	Democratisch-politieke oriëntatie	260
11.11	Toekomstoriëntatie	264
11.12	Materiële zekerheidsoriëntatie en uitkeringsafhankelijkheid	265

12	EEN KORTE SAMENVATTING VAN DE LEVENSSTIJLEN	271
----	--	-----

12.1	Inleiding	271
12.2	Type I: De levensstijl van werkloze jonge mannen uit de onderklasse	271
12.3	Type II: De levensstijl van werkloze gehuwde jonge mannen uit de onderklasse	273
12.4	Type III: De levensstijl van werkloze jonge mannen uit de traditionele arbeidersklasse	275
12.5	Type IV: De levensstijl van respectabele werkloze jonge mannen uit de arbeidersklasse	277
12.6	Type V: De levensstijl van werkloze jonge mannen uit de middenklassemilieus	278
12.7	Type VI: De levensstijl van non-conformistische werkloze jonge mannen	279
12.8	Discoursanalyse: levensstijlen als betekeniscomplexen van organiserende principes	280

DEEL III: RESULTATEN IN THEORETISCH PERSPECTIEF

13	EEN DRIETAL HOOFDSTROMINGEN IN DE CRIMINOLOGIE EN DE BRITSE CULTUURSTUDIES	301
----	---	-----

13.1	Inleiding	301
13.2	Subculturele benaderingen	302
13.3	Strain-benaderingen	304
13.4	Sociale controle benaderingen	308
13.5	Britse (sub)culturele studies	310
13.6	Excurs: Jeugdonderzoek in Nederland	313

14	EEN EERSTE VERKENNING: DE RELATIE WERKLOOSHEID EN CRIMINALITEIT BEZIEN VANUIT HET LEVENSSTIJLENPERSPECTIEF	315
14.1	Inleiding: een terugblik op de vraagstelling	315
14.2	Levensstijlen en delinquentie	319
14.3	De logische relaties tussen werkloosheid en delinquentie	319
14.4	Type I: De levensstijl van ongebonden marginale werklozen	322
14.5	Type II: De levensstijl van gehuwde marginale werklozen	323
14.6	Type III: De levensstijl van werklozen uit het traditionele arbeidersmilieu	325
14.7	Type IV: De levensstijl van werklozen uit respectabele arbeidersmilieus	327
14.8	Type V: De levensstijl van werklozen uit respectabele middenklassemilieus	327
14.9	Type VI: Werklozen uit middenklassemilieus met een alternatieve levensstijl	328
14.10	Voorlopige conclusies	330
15	DE RELATIE WERKLOOSHEID EN DELINQUENTIE: EEN VERGELIJKING TUSSEN DE AANNAMES VAN HET STRAIN-, SOCIALE CONTROLE EN HET SUB-CULTURELE PERSPECTIEF, BRITSE CULTUURSTUDIES EN DE RESULTATEN VAN DISCOURSANALYSE	331
15.1	Inleiding	331
15.2	Het levensstijlenperspectief vergeleken met de basis-aannames van een drietal criminologische theorieën en de Britse cultuurstudies	332
15.2.1	Het strainperspectief en de relatie werkloosheid - delinquentie	332
15.2.2	Het sociale controle perspectief en de relatie werkloosheid - delinquentie	338
15.2.3	Het subculturele perspectief en de relatie werkloosheid - delinquentie	341
15.2.4	Britse cultuurstudies en de relatie werkloosheid - delinquentie	342
15.2.5	Conclusies	343
15.3	Werkloosheid en delinquentie opnieuw bekeken	345
15.4	Discourzen, handelingsrationaliteit en klassepositie	348
15.5	Het levensstijlenperspectief: een nieuw paradigma?	352

16	DE BALANS OPGEMAAKT	355
16.1	Inleiding	355
16.2	Levensstijlen en criminologische theorievorming	355
16.3	Het belang van een differentiatie in levensstijlen van werklozen in beleidsmatig opzicht	360
	BIJLAGE: EEN SCHEMATISERING VAN LEVENSSTIJLKENMERKEN	367
1	Respectabiliteit, deviantie en delinquentie	367
2	Delinquentiepatronen	369
3	Voorlopige verklaringsaspecten	371
3.1	Strain-theorie	371
3.2	Sociale bindingstheorie	372
3.3	Subculturele theorie	373
4	Een inkadering van de gekozen oplossings- strategieën van levensstijlen	374
4.1	Strain-theorie	374
4.2	De sociale controle theorie van Hirschi	376
4.3	Het subculturele perspectief	377
4.4	Nieuwe subculturele theorie	378
	SAMENVATTING EN CONCLUSIES	381
	SUMMARY	395
	LITERATUUR	413
	DEEL IV: NOTEN	1